

DE KOPLOPER

DE KOPLOPER

De mooiste hardloopverhalen
uit de wereldliteratuur

Verzameld door Max Dohle

Nieuw Amsterdam *Uitgevers*

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten op de teksten in dit boek te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich wenden tot Nieuw Amsterdam *Uitgevers*, Postbus 15511, 1001 NA Amsterdam.

Het copyright op de afzonderlijke vertalingen berust bij de desbetreffende vertalers en/of hun rechtsopvolgers.

© 2014 Samenstelling en nawoord Max Dohle

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp Annemarie van Pruysen, www.amvp.nl

Omslagillustratie *Runners*, 1924 © Robert Delaunay De Agostini Picture

Library/Getty Images

NUR 303/480

ISBN 978 90 468 1766 7

www.nieuwamsterdam.nl/maxdohle

INHOUD

Voorwoord 7

Lewis Carroll – De Dodo 9

Alan Sillitoe – De eenzaamheid van de
langeafstandsloper 12

Kent Nelson – Het licht tegemoet 31

Geert van Beek – De 1500 meter 45

Evelyn Waugh – Sporten 81

Frans van Zoelen – Saluut voor Rapido 92

Dirk van Weelden – Door de tunnel 110

Toni Cade Bambara – Raymond rent 133

Brian Glanville – De olympiër 144

J.L. Parker – Stuklopen 176

J.L. Parker – De intervaltraining 181

Harry Sylvester – De nacht door 195

Louis Couperus – De ode (fragment) 209

Hardlopen in literaire fictie 239

Bronnen 255

And we run because we like it

– Charles Hamilton Sorley (1915)

VOORWOORD

Het is kinderlijk eenvoudig. Wie gezond van lijf en leden is, koopt een paar goede hardloepschoenen, trekt de deur achter zich dicht en gaat hardlopen. Veel techniek hoeft de recreant niet te leren, je hebt het immers met de paplepel ingegoten gekregen. Hardlopen is gezond, zelfs een klein, langzaam rondje is dat al. Gezond voor je lichaam en mogelijk ook voor je geest. Je kunt het in je eentje doen of met hardloopmaatjes, je hebt er geen agenda voor nodig en er is niemand die aan je kop zeurt. Je bent vrij. Dat verklaart de ongelooflijke populariteit van het hardlopen in ons land. In de wereld.

Jaarlijks wordt er veel geschreven over hardlopen, vooral informatief of non-fictie. Voor deze bundel ben ik op zoek gegaan naar hardlooffictie. Dat valt niet tegen. Er zijn dus ook prachtige verhalen die de eindstreep niet hebben gehaald. Ik heb voor kwaliteit gekozen, tegelijkertijd rekening gehouden met alle hardlopers: de sprinters, de joggers, de mijlers, de koeriers, de marathonlopers en de ultralopers. Ze komen allemaal voorbij.

Maar wat voor alle sportfictie geldt, is dat de sport in de verhalen de belangrijkste bijzaak is. In de kern gaan deze verhalen over menselijke relaties, heldendom, (on)sportivi-

teit, liefde voor de natuur en vast ook over dingen die ik er zelf nog niet in ontdekt heb. Ik laat dat graag over aan u als lezer.

DE DODO

Lewis Carroll

Ineens gleed ze uit en het volgende ogenblik lag ze tot haar kin in zout water. Eerst dacht ze dat ze op een of andere manier in zee was gevallen, 'en als dat zo is, kan ik terug met de trein,' zei ze bij zichzelf. (Alice was één keer in haar leven naar zee geweest en zij dacht nu dat, waar je ook bent aan de Hollandse kust, er overal badkoetsjes in zee zijn, en kinderen aan het strand, die met houten schoppen kuilen graven, en dan een rij hotels en daarachter een station.) Maar al spoedig begreep ze dat ze in het meer van de tranen terecht was gekomen, die zij gehuild had, toen ze drie meter groot was.

'Ik wou dat ik niet zoveel gehuild had,' zei Alice, terwijl zij rondzwom om de vaste grond terug te vinden. 'En nu zal ik daar mijn straf voor krijgen en in mijn eigen tranen moeten verdrinken! Dat zou toch wel heel gek zijn. Maar vandaag gaat alles even gek.'

'Ik ben nog altijd even nat,' zei Alice treurig, 'ik word er blijkbaar helemaal niet droog van.'

'In dat geval,' zei de Dodo plechtig, 'geef ik het advies de vergadering te verdagen, opdat het nemen van doeltreffender middelen ten snelste bevorderd kan worden.'

'Praat Nederlands,' zei de Arend, 'ik begrijp niets van al die

lange woorden en jijzelf, geloof ik, evenmin.' En de Arend boog zijn hoofd om een glimlach te verbergen; een paar van de andere vogels giechelden duidelijk hoorbaar.

'Wat ik jullie wou zeggen,' zei de Dodo beledigd, 'was dat het beste middel om droog te worden een verkiezingswedstrijd is.'

'Wat is een verkiezingswedstrijd?' vroeg Alice. Zij was daar niet zo erg nieuwsgierig naar, maar de Dodo zweeg even, alsof zij verwachtte dat iemand iets zeggen zou en geen van de anderen scheen daar behoefte aan te hebben.

'Ik kan je dat het beste verklaren,' zei de Dodo, 'wanneer wij beginnen.' (En nu zal ik je vertellen hoe de Dodo het uitlegde, want je wilt het misschien op een regenachtige dag ook eens proberen.)

Eerst tekende ze een renbaan in een soort cirkel ('Het doet er niet toe of die goed is,' zei ze) en toen moest het hele gezelschap er zo hier en daar langs gaan staan.

Het begon niet met 'een, twee, drie, af', neen, ze gingen hollen als ze zin hadden en hielden dan weer op, als ze zin hadden, zodat het niet gemakkelijk was om erachter te komen wanneer de wedstrijd uit was. Toen ze zo ongeveer een half uur heen en weer hadden gehold en droog waren geworden, riep de Dodo plotseling: 'De wedstrijd is afgelopen,' en ze gingen allemaal hijgend om haar heen staan en vroegen: 'Wie heeft gewonnen?'

De Dodo moest eerst lang nadenken voor zij daarop kon antwoorden en zij zat een hele tijd met haar wijsvinger tegen haar voorhoofd te denken (in de houding waarin je dichters meestal op plaatjes ziet), terwijl de anderen zwijgend wachtten. Ten slotte zei de Dodo: 'Iedereen heeft gewonnen, jullie moeten allemaal een prijs hebben.'

‘Maar wie moet voor die prijzen zorgen?’ vroeg een koor van stemmen.

‘Wel zij natuurlijk,’ zei de Dodo en ze wees met één vinger naar Alice; en het hele gezelschap ging om haar heen staan en ze riepen allemaal door elkaar heen: ‘Prijzen, kom op met je prijzen!’

Alice wist niet wat ze moest doen en wanhopig stak ze haar hand in haar zak en haalde er een doos zuurtjes uit (gelukkig had het zoute water die niet aangetast) en gaf er ieder één als prijs.

‘Maar ze moet zelf ook een prijs hebben,’ zei de Muis.

‘Natuurlijk,’ zei de Dodo heel ernstig. ‘Wat heb je verder nog in je zak?’ vroeg zij aan Alice en ze draaide zich naar haar om.

‘Enkel een vingerhoed,’ zei Alice bedroefd.

‘Geef die hier,’ zei de Dodo.

Toen gingen ze weer om haar heen staan, terwijl de Dodo haar plechtig de vingerhoed aanbood en zei: ‘Wij verzoeken u beleefd deze sierlijke vingerhoed te willen aanvaarden,’ en toen zij deze korte toespraak had uitgesproken, begonnen ze allen te klappen.

Alice vond het hele geval erg dwaas, maar ze keken zo ernstig dat ze niet dorst te lachen, en toen ze geen goed antwoord kon bedenken, boog ze alleen maar diep en deed haar prijs zo plechtig als ze kon aan haar vinger.

DE EENZAAMHEID VAN DE LANGEAFSTANDSLOPER

Alan Sillitoe

Smith, de hoofdpersoon van dit verhaal, is na een diefstal naar Borstal gebracht, een inrichting voor jeugddelinquenten. De directeur van dit instituut heeft er alles voor over om de crosscountryloop te winnen van de nabijgelegen school. Smith krijgt toestemming om zich buiten in het veld voor te bereiden op de wedstrijd.

Die vadsige directeur met zijn schelvisogen zei tegen een vadsig parlamentslid dat naast zijn vadsige hoer van een vrouw zat dat ik zijn enige hoop op die kampioensbeker was, wat ook zo was, en inwendig moest ik lachen. Ik zei geen woord tegen die vadsige klootzakken dat ze echte hoop zou geven, hoewel ik wist dat de directeur die beker al op de boekenplank in zijn kantoor zag staan, tussen nog een paar beschimmelde trofeeën.

‘Hij zou min of meer professioneel kunnen gaan hardlopen als hij vrijkomt.’ En pas toen hij dit zei en ik het met mijn eigen flaporen gehoord had, besepte ik dat zoiets mogelijk zou zijn, hardlopen voor geld, draven voor loon, wedstrijd na wedstrijd voor een shilling per zucht, langzaam oplopend tot een guinje per hijg en dan op mijn tweeëndertigste met pensioen met longen waar de rek uit is, een voetbalhart en spataderen tot

aan mijn stakerige liezen. Maar wel met een vrouw en een auto en met mijn grijnzende langeafstandssmoel in de kranten en een prachtige secretaresse om al die brieven te beantwoorden van slettenbakken die me in de Woolworth zouden bestormen als ik een pakje scheermesjes en een kop thee kwam halen. Dat was wel even iets om bij stil te staan en de directeur wist dat hij beet had toen hij me aankeek alsof hij het nodig vond om mijn mening ook nog even te vragen en zei: ‘Hoe zou je dat lijken, Smith?’

Een hele rij vadsige puilogen glinsterde me tegemoet en er ging een hele rij vissenbekken vol gouden tanden open, dus ik gaf het antwoord dat ze horen wilden, want ik zou mijn troefkaart later nog wel uitspelen. ‘Klinkt goed, meneer,’ zei ik.

‘Goed zo. Beste jongen. Prima mentaliteit. Prachtig.’

‘In dat geval,’ zei de directeur, ‘moest je die beker vandaag maar voor ons winnen en dan zal ik eens kijken wat ik voor je kan doen. We krijgen je wel zo getraind dat je iedereen in de Vrije Wereld voorbijloopt.’ En ik zag mezelf al lopen en iedereen ter wereld verslaan en ze allemaal achter me laten, tot ik in mijn eentje over een groot, uitgestrekt heideveld draafde, mooi op snelheid, langs zwerfkeien en kluitjes riet, en dan ineens – KNAL! KNAL! – komen er kogels sneller dan wie dan ook kan lopen uit het geweer van een smeris in een boom die me vleugellam maken en dwars door mijn ingewanden gaan, ondanks mijn perfecte stijl, en dan smak ik tegen de grond.

De vetzakken verwachtten nog een antwoord. ‘Dank u wel, meneer,’ zei ik.

Ik mocht gaan en ik draafde de trap van het paviljoen af naar het veld, want de grote veldloop ging bijna beginnen en

de twee deelnemers van Gunthorpe stonden al te trappelen op de startlijn, klaar om ervandoor te gaan als witte kangeroes. Het sportveld zag eruit als een plaatje, met overal grote theetenten en wapperende vlaggen en stoelen voor familieleden – allemaal leeg, want geen enkele vader of moeder wist wat je aanmoest met zo'n open dag – en er renden nog jongens rond voor de honderdmeterwedstrijden en er liepen heren en dames van kraam naar kraam en de blaaskapel van onze instelling stond paraat in blauwe uniformen. Op de tribunes zaten de bruine jasjes van Hucknall en onze eigen grijze blazers en dan nog die lui van Gunthorpe met hun opgerolde hemdsmouwen. Het zonlicht straalde in de blauwe lucht, het had geen mooiere dag kunnen zijn en de hele bedoening leek wel iets uit Ivanhoe, die we een paar dagen terug hadden gezien in de filmzaal.

‘Kom op, Smith,’ riep Roach, de gymleraar. ‘Je wou toch niet te laat komen voor de grote veldloop? Al zou je ze dan nog allemaal inhalen, volgens mij.’ De anderen joelden en bromden bij die woorden, maar ik liet het langs me heen gaan en ging tussen Gunthorpe en een brave Hendrik van Aylesham staan, liet me op mijn knieën zakken en plukte een paar graspietjes om onderweg op te zuigen. Het was zover, de grote wedstrijd, tenminste voor die lui die op de eretribune zaten te kijken onder een wapperende Britse vlag, een wedstrijd voor de directeur waar hij lang naar had uitgekeken, en ik hoopte dat hij en al die andere patsers druk op me zaten te wedden, honderd tegen een als ik won, met al het geld dat ze in hun zakken hadden, alle salarissen die ze de komende vijf jaar zouden vangen en hoe meer ze verwedden, hoe mooier ik het vond. Want hier stond een geheide winnaar die zijn grote belofte niet zou inlossen, die keihard op zijn bek zou

gaan, lachend en wel, of hij erin stikte of niet. Ik voelde de koele grond tegen mijn knieën drukken en vanuit mijn ooghoek zag ik Roach zijn hand opheffen. Die van Gunthorpe bewoog voor het sein werd gegeven; iemand juichte te vroeg; Medway boog zich voorover. Toen klonk het startschot en ik vloog ervandoor.

We liepen een rondje om het veld en sloegen toen af naar de iepen langs de lange oprijlaan, van alle kanten toegejuicht, en ik had zo'n gevoel dat ik voorop liep toen we de poort uit gingen naar de oprijlaan, hoewel het me niet genoeg boeide om na te gaan of ik gelijk had. Het parcours was afgebakend met glimmende vegen witkalk op hekken en boomstammen en palen en stenen en om de zoveel honderd meter stond een jongen met een fles water en een verbanddoos klaar voor als iemand het opgaf of flauwviel. Voorbij het eerste draaihek lag ik zonder mijn best te doen nog steeds bijna op kop, er liep er maar eentje voor me, en als je iets wilt weten over hardlopen, neem dan van mij aan dat je nooit haast moet hebben en als je al haast hebt, moet je dat nooit laten merken. Op de lange afstand kun je altijd inhalen zonder de ander te laten ruiken hoeveel haast je hebt en als je dan ongemerkt achter de eerste twee of drie bent gekropen, kun je later nog wel een sprintje trekken waarbij de haast van alle anderen in het niet verdwijnt, omdat je je tot dan toe niet hebt hoeven haasten. Ik had een gestaag ritme te pakken en al gauw liep ik zo soepel dat ik vergat dat ik hardliep en bijna niet merkte dat mijn benen op en neer gingen en dat mijn armen zwaaiden. Mijn longen leken helemaal niets bijzonders te doen en mijn hart hield op met dat beestachtige gebons dat ik aan het begin van een wedstrijd altijd heb. Want eigenlijk loop ik nooit wedstrijden, ik loop gewoon, maar ergens weet

ik dat ik het altijd win als ik vergeet dat ik een wedstrijd loop en gewoon doordraaf tot ik niet meer merk dat ik ren. Want als mijn ogen zien dat ik het einde van de rit nader – als ik een bepaald draaihekje of huisje zie – dan zet ik een spurt in en een harde ook, omdat het voelt alsof ik nog helemaal niet heb hardgelopen en helemaal geen energie heb verbruikt. Dat komt allemaal doordat ik zo heb lopen nadenken en ik vraag me af of ik de enige hardloper ben met zo'n systeem van vergeten dat je hardloopt omdat je het te druk hebt met nadenken. En ik vraag me af of die andere jongens dit trucje ook kennen, al weet ik wel zeker van niet. Als de wind over het bestrate paadje en de holle weg, egaler dan het platgetrapte graspad op het veld en beter om op na te denken, omdat het ook weer niet te egaal is. En ik was die middag in mijn element, want ik wist dat niemand me kon verslaan en ik was van plan mezélf vandaag te verslaan. Want toen de directeur het over eerlijkheid had, die eerste dag, wist hij niet wat dat betekende, anders had hij me deze wedstrijd niet laten lopen in mijn hempie en mijn korte broek en al die zonnestrallen. Dan had hij me ergens waar ik hem zou hebben als ik in zijn schoenen stond in een steengroeve, om stenen te hakken tot zijn rug brak. Die hitlerstille was een stuk eerlijker dan de directeur, want hij had vierkant de pik op me en ik op hem en toen mijn zaak voorkwam, stond er 's ochtends om vier uur een smeris op de stoep die mijn hondsmoeie moeder uit bed klopte om te zeggen dat ze precies om half negen in de rechtszaal moest zijn. Dat was het zuiverste staaltje kwaadaardigheid waar ik ooit van had gehoord, maar het was wel eerlijk, net als mijn moeders woorden toen ze die smeris even flink de waarheid zei en hem alle scheldwoorden die ze kon bedenken naar zijn hoofd slin-

gerde, wat haar een half uur kostte en de hele straat wakker maakte.

Ik draafde over de holle weg langs een weiland en rook groen gras en kamperfoelie en ik voelde me net een telg uit een oeroude stamboom van windhonden, die ze geleerd hadden om op twee poten te lopen, alleen zag ik geen nepkonijn en zat niemand me achter mijn vodden om de pas erin te houden. Ik passeerde de loper van Gunthorpe, wiens hemd al zwart zag van het zweet, en ik zag de hoek van het omheinde bosje al opdoemen, waar de enige die ik nog voorbij moest voluit ging, op weg naar het keerpunt. Toen verdween hij achter een kluitje bomen en kon ik hem niet meer zien, ik kon niemand meer zien, en toen wist ik hoe de eenzaamheid van de langeafstandsloper aanvoelt, ineens besepte ik dat dit gevoel voor mij het enige in de wereld was wat eerlijk en echt was en ik wist dat het ook nooit anders zou worden, hoe ik me op andere momenten ook zou voelen en wat de mensen er ook over zeiden. De loper achter me had ik zeker al lang en breed achter me gelaten, want het was zo stil, er was zelfs nog minder lawaai en beweging dan om vijf uur 's ochtends op een koude winterdag. Het was moeilijk te begrijpen en ik wist alleen dat je moest vliegen, rennen, lopen, zonder te weten waarom je liep, en toch gewoon doorlopen, door weilanden die je niet begreep en door bossen die je bang maakten, over heuvels, zonder te beseffen dat je heuvelop en heuvelaf was gegaan of dat je over beekjes moest springen die je adem zouden afsnijden als je erin viel. En de eindstreep was nog lang niet het einde, al werd je juichend ingehaald, want je moest nog verder voordat je weer op adem was en het enige moment dat je echt stopte was het moment dat je struikelde over een boomwortel en je nek brak of in een vergeten put viel en voor

eeuwig dood bleef in de duisternis. Dus ik dacht: ze krijgen mij dat wedstrijdgedoe niet verkocht, al dat hardlopen om te winnen, dat gedraaf voor een eindje blauw lint, want dit is helemaal niet de manier om verder te komen, al zweren zij er blind op dat het wel zo is. Je moet met niemand rekening houden en je eigen weg gaan, niet een weg die voor je is uitgezet door mensen met kannen water en flesjes jodium voor het geval je valt en jezelf bezeert, zodat zij je op kunnen kalefateren en je weer op weg kunnen sturen, al zou je liever blijven liggen waar je lag.

Ik rende verder, het bos uit, en passeerde de koploper zonder erbij na te denken. Stamp-stamp, draaf-draaf, knerp-knerp, dwars over het zoveelste weiland, ritmisch dravend in mijn moeiteloze hazewindhondenpas, en ik wist dat ik de wedstrijd al gewonnen had, hoewel hij nog niet half voorbij was, dat ik hem kon winnen als ik wilde, dat ik nog tien of vijftien of twintig kilometer kon doorlopen als het moest en dan doodvallen aan de finish, wat uiteindelijk hetzelfde zou zijn als een eerlijk leven leiden, zoals de directeur zo graag wilde. Het kwam neer op de wedstrijd winnen en een eerlijk man worden en ik draafde verder en ik vermaakte me opperbest en genoot van mijn vooruitgang, want het deed me goed en zette me aan het denken, wat ik inmiddels graag deed, maar toen ik bedacht dat ik deze wedstrijd niet alleen moest lopen maar ook nog moest winnen, zat ik daar geen seconde mee. Het was het een of het ander, ik moest de wedstrijd winnen óf lopen en ik wist dat ik het allebei kon, want mijn benen hadden me een heel eind op kop gebracht – ik was al bij het afstekertje door de prikstruiken, het talud af naar de holle weg – en ze zouden me nog veel verder dragen, want het leek wel of het elektriciteitskabels waren met meer dan genoeg stroom

om over al die geulen en boomwortels te blijven stampen, maar ik ga niet winnen, want ik mijn ogen zou ik alleen winnen als ik aan de smeris ontsnapte na de grootste bankroof van mijn leven, maar winnen betekent precies het omgekeerde, hoe ze ook proberen me kapot te maken of in de maling te nemen, het betekent recht op die witgehandschoende muren van handen en die grijnzende koppen af lopen en daar de rest van mijn lange leven blijven om stenen te hakken, maar dan zoals ik het wil en niet zoals zij het voorschrijven.

Een andere eerlijke gedachte die bij me opkomt is dat ik bij de volgende hoek linksaf kan slaan en verborgen achter de haag langzaam maar zeker bij de eindstreep en het sportveld vandaan kan lopen. Ik kan zo drie of zes of tien kilometer afleggen over het gras en een paar grote wegen oversteken, zodat ze nooit te weten komen welke ik genomen heb, en misschien kan ik op de laatste, als het donker wordt, een lift krijgen van een vrachtwagen en naar het noorden rijden met iemand die me misschien niet zal aangeven. Maar nee, ik zei toch al dat ik niet achterlijk ben? Ik ga 'm mooi niet smeren nu ik nog maar zes maanden hoef en bovendien is er niets te ontwijken, niets om voor weg te lopen. Ik wil ze alleen een beetje terugpakken, die gezagsgetrouwe vetzakken, ze daar in hun dikke, vette stoelen toe laten kijken hoe ik hun wedstrijd verlies, hoewel ik verdomd goed weet dat ik de laatste maanden voor ik vrijkom de goorste klusjes en keukencorvees voor mijn kiezen zal krijgen. Dan ben ik ineens geen cent meer waard en dat is alle dank die ik kan verwachten als ik eerlijk ben op de enige manier die ik ken. Want toen de directeur het had over eerlijk leven, bedoelde hij zijn manier, niet de mijne, en als ik eerlijk zou zijn op zijn manier en zijn wedstrijd won, zou hij wel zorgen dat ik die laatste zes maanden fluitend

doorkwam. Maar mijn manier, nee, die mag niet en als ik een manier vind om die toch uit te voeren, zoals nu, dan pakt hij me terug op alle vuile manieren die hij maar kan bedenken. En vanuit mijn soort eerlijkheid bekeken kun je hem dat niet eens kwalijk nemen. Want het is oorlog, precies zoals ik al zei, en als ik hem raak op de enige plek waar ik hem raken kan, dan zet hij het me geheid betaald dat ik die beker niet voor hem heb binnengesleept, terwijl hij er al eeuwen naar uitkijkt om aan het eind van de middag op te staan en mij op mijn schouder te slaan, terwijl ik de beker aanneem van Lord Oorwurm of een andere zakkenvuller met zo'n soort naam. En daarom wil ik hem raken waar ik hem raken kan en daarna zal hij zijn best doen om mij terug te pakken, tand om tand, hoewel de grootste lol voor mij is, omdat ik de eerste klap uitdeel en omdat ik er langer naartoe heb geleefd. Ik weet niet waarom ik deze gedachten beter vind dan alles wat ik ooit gedacht heb, maar het is wel zo en het kan me niet schelen hoe het precies is. Ik denk dat het zo lang duurde voor ik zo ging nadenken omdat ik mijn hele misdadige leven de tijd en de rust niet had en nu komen de gedachten de een na de ander in me op en het enige probleem is dat ik vaak niet kan ophouden, zelfs niet als mijn hersens aanvoelen alsof ze verkrampt, bevroren en verlamd zijn, alles tegelijk, en ik ze even rust moet geven door omlaag te stuiteren door de prikstruiken bij de holle weg. En dat is de volgende uppercut die ik als eerste uitdeel aan mensen zoals de directeur, om te laten zien, als het even kan, dat zijn wedstrijden nooit gewonnen worden, al is er altijd wel een vent die onbewust als eerste binnenkomt, dat de directeur uiteindelijk gedoemd is en dat jongens zoals ik zijn botten zullen afkluiven en als maniakken zullen rond-dansen op de puinhopen van zijn gevangenis. En in die zin is